Перш ніж розпочинати нашу оповідь, слід підкреслити те, що немало хто, здається, забуває: двадцять перше сторіччя настане не завтра, а роком пізніше, тобто 1-го січня 2001 року. І хоч календарі після півночі й відлічуватимуть двохтисячний рік, старе століття протримається ще дванадцять місяців. Хоча ми, астрономи, уже вкотре вимушені це тлумачити щораз заново,— та все даремно. Досить у лічбі сторіч з'явитися двом нулям, як починається небачена учта!

Що й казати, я виявився свідком великих подій в історії космонавтики, починаючи від запуску першого супутника. У свої двадцять років я служив обчислювачем у Капустянім Яру — не вельми значною особою, щоб бути в контрольному центрі, коли йшов відлік останніх секунд. Але я чув старт. Потім я лише один раз чув гук, який вразив мене ще сильніше (про нього я розповім далі). І як тільки стало відомо, що супутник вийшов на орбіту, один з провідних учених викликав свій ЗІЛ, і ми помчали до Волгограда відзначити цю подію. Шістдесят миль проїхали за той самий час, за який супутник здійснив свій перший оберт довкола Землі — геть непогана швидкість!

Більшість підручників історії стверджують, що саме тоді, 4-го жовтня 1957 року, започатковано Космічну еру. Я не заперечую, хоча, з мого погляду, найзахопливіше було згодом. Бо хіба може щось бути драматичнішим від того, як військові кораблі США мчали рятувати Дмитра Калініна і в останню мить все ж виловили його капсулу у Південній Атлантиці! А радіорепортаж Джеррі Вінгейта, його пишнобарвні епітети, яких жоден цензор не наважився доторкнутися, коли він обігнув Місяць і власними очима побачив його зворотний бік! А потім, лише якихось п'ять років по тому,— телевізійна передача із кабіни "Германа Оберта", коли корабель сів на плато Затоки Веселок на Місяці. Він і зараз там стоїть вічним пам'ятником людям, котрих поховано поруч з ним...

То все великі віхи на шляху до космосу, проте ви помиляєтесь, гадаючи, що я говоритиму про них. Мене більше вразило щось інше, ніж

це. Навіть не певен, чи зумію до ладу розповісти, а коли й зумію, то не знаю, як ви це сприймете? Адже нового нічого не буде, газети тоді про це тільки й писали. Проте більшість із них прогавили саму суть: для них це просто виграшна людська рисочка — та й годі.

Було це тридцять років після першого запуску супутника: я тоді вкупі з іншими був на Місяці. Правда, на той час я вже став занадто поважною особою, щоб займатися наукою. Відтоді як я складав програми для електронної машини, минуло понад десять років і тепер моє завдання було дещо складнішим — "програмувати" людей: адже на мені лежала відповідальність за проект АРЕС, я готував першу експедицію на Марс.

Планувалося стартувати, ясна річ, з Місяця: там набагато слабше тяжіння і для запуску треба в п'ятдесят разів менше пального, ніж на Землі. Малося на меті збирати кораблі на орбіті супутника, та, коли все належно зважили, ця ідея відпала : не так просто створювати в космосі заводи й майстерні; невагомість скоріш заважає, ніж допомагає, коли треба, щоб усі предмети безсуперечно слухались вас. На той час, у кінці вісімдесятих років, Перша Місячна База працювала вже повним ходом. Хімічні заводи й усілякі дрібні підприємства виробляли все для селища. І ми вирішили використати їх, замість того, щоб ціною величезних зусиль і витрат споруджувати в космосі нові.

"Альфу", "Бету" й "Гаму" — три кораблі експедиції — збирали на дні Плутона. Тут, в оточенні гір, лежала гладесенька, хоч яйцем покоти, рівнина цього боку Місяця і така широка, що людині в її центрі навіть на думку не спадало, що вона перебуває на дні кратера: гори ховалися далеко за виднокругом. Герметичні куполи бази стояли за шість миль від стартової площадки і були з'єднані з нею канатною дорогою; ці дороги дуже подобаються туристам, але, як на мене, вони аж надто псують місячний пейзаж.

У перші дні освоєння Місяця життя було далеко не легке, ми й мріяти не могли про зручності, що зараз стали звичними. Головний Купол з

його парками та озерами тоді ще існував тільки на ватмані. Втім, ми все одно не були б у змозі скористатися всім цим — нас цілком і повністю приковував проект АРЕС. Людина готувалася зробити свій перший стрибок у великий космос і вже на той час ми розглядали Місяць лише як передмістя Землі, камінь на річці, на який можна спертися і стрибнути, куди тобі треба. Наші помисли краще за все можна висловити словами Ціолковського (вони висіли у мене на стіні, аби кожен міг бачити їх):

"Земля — колиска розуму, проте не можна вічно жити в колисці".

(Що ви сказали? Ні, ні, я ніколи не зустрічався з Ціолковським. 1935 року, коли він помер, мені було тільки чотири роки!)

Зараз, після багатьох років засекречування, було вельми приємно працювати пліч-опліч з людьми всіх націй над проектом, здійснювати який допомагав весь світ. Серед моїх чотирьох заступників один був американець, другий — індієць, третій — китаєць, четвертий — росіянин. І хоч ці вчені різних країн всілякими способами намагались заткнути один одного за пояс, це було корисне суперництво, воно служило нашій справі. Відвідувачам, які пам'ятали старі недобрі часи, я не раз з гордістю нагадував: "На Місяці ніщо не тримається в таємниці".

Ну так от — я все-таки помилявся : таємниця була, до того ж у мене під самісіньким носом, у моєму власному управлінні. Можливо, я що-небудь і запідозрив би, коли б незліченні деталі проекту АРЕС не заступили мені все інше. Зараз, коли я оглядаюсь назад, я бачу, що всіляких натяків та ознак було доволі, але тоді я нічогісінько не помітив. Щоправда, з-під моєї уваги таки не випало, що Джім Гатчинз, мій молодий заступник, американець, ставав чим далі неуважнішим, неначе його щось непокоїло. Раз чи двічі мені довелося навіть оголосити йому догану за незначні недогляди. Він ображався й запевняв, що це більш не повториться. Гатчинз був типовий вихованець коледжу, яких Сполучені Штати постачають у чималій кількості, досить сумлінний, хоч зірок з неба й не знімав. Він уже три роки був на Місяці і чи не

найперший, щойно були зняті обмеження, забрав з Землі свою дружину. Мені так і не пощастило з'ясувати, яким чином він опинився втягненим у цю історію; вочевидь, зумів натиснути таємні пружини, незважаючи на те, що його аж ніяк не можна було уявити в ролі головної дійової особи міжнародної змови. Та якби тільки міжнародної — тут і Місяць був утягнений, і з десяток людей — чиновників з Управління Астронавтики.

Мені й досі видається просто дивом, що вони зуміли до кінця зберегти все в таємниці.

Схід Сонця почався за земним часом вже два дні тому, але незважаючи на те, що чіткі тіні помітно покоротшали, до місячного полудня було ще п'ять днів. Ми готувалися провести перше статичне випробування двигунів "Альфи"; силову установку вже змонтовано, корпус корабля зібрано. "Альфа" височіла на рівнині, скидаючись скоріш на частину нафтоперегінного комбінату, ніж на космічний корабель. Проте нам вона здавалася пречудовою, символом майбутніх завоювань. Мить відповідальна: ще жодного разу не будували таких потужних термоядерних двигунів, та, попри всі наші старання, ніколи не можна бути зовсім упевненим... Якщо тепер що-небудь не спрацює, здійснення проекту АРЕС відкладеться ще на один рік.

Та от, коли вже почався відлік часу, до мене підбіг зблідлий і стурбований Гатчинз.

— Мені треба негайно на Базу! — одним духом випалив він.— Це надзвичайно важливо!

— Важливіше, ніж випробування? — ущипливо поцікавився я, стримуючи свою прикрість.

Він пом'явся, ніби хотів щось пояснити, а потім коротко відповів :

— Можливо й так...

— Ну, гаразд,— згодився я.

Тієї ж миті він зник. Я міг зажадати від нього пояснень, але підлеглим треба довіряти. Повертаючись до центрального пульту, я роздратовано казав собі, що маю від цього навіженого молодика вже по саму зав'язку. Все ж таки і він не менше за інших хвилювався, як пройде випробування, а сам раптом подався канатною дорогою на Базу. Пузатий циліндр кабіни мчав по ледь помітних канатах, мов казковий птах.

П'ять хвилин по тому я й зовсім розлютився. Весь комплект приладів-самописців раптом відмовив, довелося відкласти випробування на три години. Я бігав у контрольному центрі, повторюючи всім і кожному (бо тікати від мене їм було нікуди), що у нас, у Капустянім Яру, такого ще не траплялося. Зрештою після другої чашки кави я трохи заспокоївся. Раптом у динаміках пролунав сигнал "Слухайте всі". Тільки один сигнал вважався важливішим — завивання аварійних сирен. За всі мої роки у Місячному селищі я чув його двічі і сподіваюсь більш ніколи не почути. Голос, що пролунав у кожному приміщенні на Місяці та в навушниках кожного робітника на безмовних рівнинах, належав генералові Стайну, голові Управління Астронавтики. (В той час були ще всілякі почесні титули, хоч ніхто вже не надавав їм значення.)

— Я звертаюся до вас із Женеви,—почав генерал Стайн.— На мою долю припало зробити важливе повідомлення. Останні дев'ять місяців тривав найвідповідальніший дослід. Ми, оберігаючи безпосередніх учасників цього досліду і не бажаючи розбуркувати зайвих надій та побоювань, тримали його в таємниці. Ви ж пам'ятаєте, як донедавна багато фахівців не вірили, що людина не може жити в космосі. І цього разу знайшлися песимісти: вони сумнівалися, чи пощастить зробити наступний крок у підкоренні Всесвіту. Зараз доведено, що вони помилилися: дозвольте познайомити вас з Джорджем Джонатаном Гатчинзом, Першонародженим Космосу.

У динаміку клацнуло, звук урвався, потім почулося шарудіння й шепіт. І раптом на весь Місяць та на половину Землі пролунав звук, що про нього я обіцяв вам розповісти,— найбільш вражаючий гук, який мені пощастило чути за все своє життя.

Це був слабенький крик немовляти, вперше в історії людства народженого поза межами Землі. У повній тиші, що запала в контрольному центрі, ми спочатку глянули один на одного, потім на кораблі на сяючій рівнині. Ще кілька хвилин тому нам здавалося, ніби на світі немає нічого важливішого від них. Та ось нам довелося відступити перед тим, що відбулося у Медичному Центрі і що відбуватиметься в прийдешні сторіччя у незліченних світах мільярди разів.

Ось тоді-то, шановні друзі, я відчув, що людина й справді закріпилась у космосі.